

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (Αύγουστος 2003)

Συγγραφέας: ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΡΙΨΙΑΔΗΣ

Ο όρος δεν είναι νέος στην διάλεκτο του περιβάλλοντος. Το περιεχόμενό του, όμως, ποικίλει εντυπωσιακά και εμπλουτίζεται προοδευτικά ανάλογα με την επιδιωκόμενη ολοκλήρωση της περιβαλλοντικής προστασίας. Η αρχική του έννοια εντοπίζεται στην *περιβαλλοντική πληροφόρηση* και συνδέεται με το θεσμικό πλαίσιο που την εξασφαλίζει στο κοινό. Έτσι, ως έκφραση του ανθρώπινου δικαιώματος στην πληροφόρηση, η πρόσβαση στην περιβαλλοντική πληροφορία αποτελεί βασική προϋπόθεση, χωρίς την οποία οι πολίτες δεν είναι σε θέση να ασκήσουν ενεργό ρόλο στον εντοπισμό και στη διαχείριση των περιβαλλοντικών ζητημάτων σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο. Η περιβαλλοντική πληροφόρηση καλύπτει τόσο το δικαίωμα των πολιτών να ζητήσουν πρόσβαση στα περιβαλλοντικά δεδομένα που διαθέτουν οι αρμόδιες αρχές όσο και την υποχρέωση των αρχών αυτών να συλλέγουν, να ενημερώνουν και να διαθέτουν τα δεδομένα αυτά.

Πώς όμως θα διαμορφωθεί η περιβαλλοντική πληροφορία όταν τα επιμέρους στοιχεία της είναι συνήθως τεχνικά και μόνον εξειδικευμένοι επιστήμονες μπορούν να τα αποκωδικοποιήσουν και να συνθέσουν εικόνα κατανοητή στο ευρύ κοινό; Στις Ηνωμένες Πολιτείες, λόγω χάριν, εφαρμόζεται πρόγραμμα που συγκεντρώνει ανά πολιτεία σε μια βάση δεδομένων προσιτή στο κοινό κάθε πληροφορία για την εισχώρηση στο περιβάλλον πάνω από 600 τοξικών ουσιών. Η βάση αυτή δημοσιεύει την ποσότητα των χημικών ουσιών που απελευθερώνονται στον αέρα, το έδαφος και τα ύδατα, την ποσότητα που μεταφέρεται από τόπο σε τόπο και την ποσότητα που χρησιμοποιείται στην ανακύκλωση, ταφή, κλπ. Στην Αυστραλία το ίδιο πρόγραμμα εφαρμόζεται σε εθνικό επίπεδο και δίνει τη συνολική εικόνα της χώρας. Και στις δύο περιπτώσεις, όπως και σε άλλες χώρες, αναφάνηκε σχεδόν αμέσως η ανάγκη η πληροφορία να συνοδεύεται από εκτιμήσεις πιθανών κινδύνων για τον άνθρωπο και το περιβάλλον, έτσι ώστε οι ακατανόητοι αριθμοί να μπορούν να μεταφραστούν σε πραγματική περιβαλλοντική πληροφόρηση. Ήλλωστε το ίδιο αίτημα προβάλλει ολοένα επιτακτικότερο και σε γειτονικούς τομείς, όπως η τροφή με την επισήμανση των γενετικά τροποποιημένων συστατικών και τα φάρμακα με την πλήρη ανάλυση των χημικών ουσιών που τα συνθέτουν.

Το δεύτερο στάδιο της περιβαλλοντικής δημοκρατίας είναι η *συμμετοχή του κοινού στη λήψη των περιβαλλοντικά σημαντικών αποφάσεων*. Εφοδιασμένοι με την κατάλληλη περιβαλλοντική πληροφορία οι πολίτες μπορούν να αναπτύξουν το ρόλο που τους ανατίθεται για τη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής πολιτικής και των περιβαλλοντικών πρακτικών σε τοπικό ή εθνικό επίπεδο. Πώς όμως διαμορφώνεται επακριβώς αυτός ο ρόλος; Εξαντλείται στην διαδικασία της αδειοδότησης ορισμένων κατηγοριών δραστηριότητας; Και ποιά τα διαδικαστικά εχέγγυα που θα εξασφαλίσουν

την απρόσκοπτη άσκησή του; Καθώς τα αντικρουόμενα συμφέροντα είναι πολλά και προσφέρονται σε ισχυρές ομαδοποιήσεις, η συμμετοχή του κοινού αναδεικνύεται σε λυδία λίθο της περιβαλλοντικής δημοκρατίας με απώτερη αναφορά μάλιστα στο γενικότερο ζήτημα της διακυβέρνησης των σύγχρονων οργανωμένων πολιτειών και στα διλήμματα (ή ελλείμματα) της αντιπροσωπευτικής και της συμμετοχικής δημοκρατίας.

Το τρίτο επίπεδο της περιβαλλοντικής δημοκρατίας έχει να κάνει με τον δικαστικό έλεγχο τόσο της παροχής της περιβαλλοντικής πληροφορίας όσο και της συμμετοχής στη λήψη περιβαλλοντικά σημαντικών αποφάσεων, τέλος δε κάθε προσβολής του περιβαλλοντικού δικαίου. Είναι αυτονόητο ότι μόνον αν προβλεφθεί δυνατότητα δικαστικής αμφισβήτησης κατά των πράξεων της διοίκησης μπορούμε να έχουμε ένα ολοκληρωμένο θεσμικό σύστημα περιβαλλοντικής δημοκρατίας. Οι επιμέρους διαδικαστικές ρυθμίσεις της δικαστικής προστασίας είναι καίριας σημασίας εν προκειμένω καθώς μια ευχερής, ταχεία και φθηνή διαδικασία ενώπιον ανεξάρτητων οργάνων και αρχών εξασφαλίζει πραγματικά την πληροφόρηση και τη συμμετοχή του κοινού.

Σε αυτό το τρίπτυχο στηρίζεται η περιβαλλοντική δημοκρατία στην πιο προχωρημένη της εκδοχή μέχρι σήμερα, άσχετα αν ο βαθμός αποδοχής της ποικίλει. Αυτή είναι και η δομή της Σύμβασης του Ααρχους της Οικονομικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη που υπογράφηκε στην ομώνυμη δανική πόλη στις 25 Ιουνίου του 1998 και τέθηκε σε ισχύ στις 30 Οκτωβρίου 2001 (η Ευρωπαϊκή Ένωση και η χώρα μας την υπέγραψαν αλλά δεν την κύρωσαν ακόμη).

Μέσα στη δίνη των ζητημάτων που ταλανίζουν την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, η περιβαλλοντική δημοκρατία διεκδικεί το δικό της μερίδιο, διεμβολίζοντας θεσμούς και πρακτικές που κρίνονται πια ανεπαρκείς για την προστασία του περιβάλλοντος και την εξασφάλιση της ενεργού παρουσίας των πολιτών στις αποφάσεις που έχουν άμεση επίδραση στην ποιότητα της ζωής των ίδιων και των παιδιών τους. Θα φανούν, άραγε, οι πολιτείες και οι κοινωνίες μας τόσο ώριμες ώστε να συνειδητοποιήσουν και να εμποδώσουν θεσμικά και πρακτικά τη σχέση των περιβαλλοντικών δικαιωμάτων με τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη σχέση της αειφόρου ανάπτυξης με την ενεργό συμμετοχή όλων των θιγομένων, την κυβερνητική ευθύνη με την προστασία του περιβάλλοντος; Θα θελήσουν να εγκαινιάσουν μια νέα ουσιαστική σχέση διαφάνειας και ανταπόκρισης μεταξύ πολιτών και κυβερνητικών οργάνων που με περίβλημα την περιβαλλοντική δημοκρατία στοχεύει ευθέως στην καρδιά του πολιτικού συστήματος των κοινωνιών μας;